

Persbericht: Boekvoorstelling *Met maagdelijke blik. De reliekenschat van Herkenrode doorgelicht* 26/02/2020, 10u, Sint-Quintinskathedraal, Hasselt

De reliekenschat van de cisterciënzerinnenabdij van Herkenrode wordt sinds jaar en dag gelinkt aan de verering van de Heilige Ursula en de Elfduizend Maagden. In de tweede helft van de 13de eeuw bezorgde abt Willem Van Rijckel, handelaar in relieken, deze devotionele objecten via Elisabeth van Spalbeek aan de cisterciënzerinnen. In hun abdij werden de botrelieken eeuwenlang met zorg omringd en meerdere malen door de kloosterlingen opnieuw verpakt en versierd. Na de opheffing van de abdij door de Franse overheid, eind 18de eeuw, werden ze overgebracht naar de kerk van de Heilige Maagd Maria van Kermt. Sinds 1992 wordt de collectie bewaard in de Sint-Quintinskathedraal van Hasselt.

De conservatiebehandeling van de reliekenschat door het restauratieatelier textiel van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) in 2009-2010, was een uitgelezen kans voor een grondige studie van dit bijzondere religieuze erfgoed, een project dat de steun kreeg van de Vlaamse Gemeenschap. De resultaten zijn nu beschikbaar in het rijkelijk geïllustreerde boek *Met Maagdelijke Blik. De reliekenschat van Herkenrode doorgelicht*. Bovendien wordt de veelheid aan verzamelde gegevens reliek per reliek ontsloten in de online databank van het KIK. De goede bewaring van de relieken zelf wordt sinds 2010 verzekerd door een aangepaste opstelling in een geklimatiseerde en beveiligde vitrine in de Sint-Quintinskathedraal.

Zelden verscheen een boek dat een reliekenschat vanuit zoveel verschillende dimensies belicht. Naast een situering in hun historische context en een reflectie over wat de zogenaamde 'schedeltjes' onthullen over de mentaliteitsgeschiedenis, werden ook de materialen uitgebreid bestudeerd. Van elk reliek is de samenstelling en opbouw in kaart gebracht. Daaruit blijkt een ongekennde rijkdom aan weefsels, papier en perkament, maar ook aan vervaardigingstechnieken. Sommige elementen dateren uit de 13de tot 15de eeuw, terwijl de meest recente, 18de-eeuwse stoffen bekledingen wellicht tijdens de Franse Revolutie werden aangebracht om de relieken te beschermen en te verhullen. Bloemen in metaaldraad leggen dan weer de link met andere erfgoedcollecties in binnen- en buitenland, die ontstonden uit de reliekenproductie in het 13de- en 14de-eeuwse Keulen.

De schedulae, etiketten die duiding geven bij sommige van de relieken, werden op hun beurt grondig onder de loep genomen. Op basis van handschriftstudie kunnen sommige ervan in de 13de eeuw worden gesitueerd en andere in de 18de eeuw. Bij die laatste gaat het wellicht om kopieën van originele schedulae die verloren zijn gegaan. Op de etiketjes worden, naast veel verwijzingen naar de Elfduizend Maagden, ook een hele reeks andere heiligen genoemd.

Niet alleen de rijke versieringen, maar ook de botfragmenten zelf werden grondig in kaart gebracht, zonder daarbij de fragiele relieken uit elkaar te halen. Dat onderzoek wees uit dat de collectie maar liefst 171 menselijke botfragmenten bevat. Eén fragment blijkt van dierlijke oorsprong, bij nog een ander gaat het om een stuk hout. Het meest voorkomend zijn schedelfragmenten (47 stuks). Door de fragmentatie van de botten waren het geslacht en de sterfteleeftijd van de personen van wie het skeletmateriaal komt, veelal onduidelijk. Bij de wel geïdentificeerde botten ging het meestal om volwassen individuen van het vrouwelijk geslacht, al is er ook een exemplaar dat mogelijk van een man komt, en zelfs één van een kind. De studie van de bewaringstoestand van de botten wijst erop dat ze wellicht werden gerecupereerd uit begravingen.

Het labo radiokoolstofdatering van het KIK voerde een vergelijkende studie uit van enkele fragmenten uit de collectie van Herkenrode en de dateringsresultaten van andere reliekencollecties die in verband worden gebracht met de legende van de Elfduizend Maagden. De datering van zeven schedels wijst op een erg brede spreiding in de tijd, van de Romeinse periode tot de Vroege

Middeleeuwen. Drie andere zijn dan weer afkomstig van personen die leefden in de Late Middeleeuwen, de bloeiperiode van de reliekenhandel, wat fraude doet vermoeden. De datering van het botmateriaal klopt dus niet altijd met de historische kennis van het leven van de heiligen over wie het zou moeten gaan.

Ten slotte werden er voor een dateringsonderzoek nog eens twaalf weefsels geselecteerd, die op meerdere relieken voorkomen en zo representatief zijn voor de collectie. De resultaten bevestigen het vermoeden dat de relieken door de eeuwen heen verschillende decoraties kregen, waarbij ook geregeld stoffen werden hergebruikt. Naast informatie over de ouderdom van de materialen, geven de analyses aanwijzingen over hun geografische herkomst.

Met maagdelijke blik vormt een intrigerende studie die niet enkel technisch of kunsthistorisch wil zijn. Het gaat uiteindelijk nog steeds om het mysterie. Waarom zitten er Romeinse schedels in de middeleeuwse relieken, naast stukken die veel jonger zijn dan de tijd van Ursula? Zijn de relieken dus wel wat ze beweren te zijn? Horen ze effectief toe aan de personen die worden vereerd, of zijn ze het product van een niet altijd even betrouwbare middeleeuwse handel in religieuze marktwaar?

Maar naast het mysterie is er ook de verwondering. Vanwaar de zorg waarmee de relieken eeuwenlang werden omringd? Hoe uniek en kostbaar zijn de textielen die men koos om de heilige resten te omhullen? En spreekt uit dit alles niet een diep gevoel van zorg, mogelijk een belangrijke, vrouwelijke bijdrage aan de vroegere beleving van het geloof? Wat waren uiteindelijk de gedachten en gevoelens van de religieuze dames die eeuwenlang voor de verpakte mensenresten hebben gezorgd? Hoe benaderen we vandaag de maagdelijke blik waarmee ze de relieken bekeken?

U verneemt alles over dit uniek conservatie- en onderzoeksproject in het boek *Met maagdelijke blik. De reliekenschat van Herkenrode doorgelicht*, een publicatie van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK), verschenen onder leiding van Fanny Van Cleven, Jeroen Reyniers en Anton Erynck.

Met maagdelijke blik. De reliekenschat van Herkenrode doorgelicht

O.l.v. Fanny Van Cleven, Jeroen Reyniers en Anton Erynck

Met bijdragen van Mathieu Boudin, Anton Erynck, Philippe George, Jeroen Reyniers, Frieda Sorber, Patricia Stirnemann, Marina Van Bos, Fanny Van Cleven, Marit Vandenbruaene, Ina Vanden Berghe, Shirin Van Eenhooge, Mark Van Strydonck en Geert Wisse

In het Nederlands

282 pagina's

ISBN 978-2-930054-36-0

Prijs: € 48

Te koop aan het onthaal van het KIK en op de website van uitgeverij Brepols:

http://www.brepols.net/Pages/ShowProduct.aspx?prod_id=IS-9782930054360-1

De volledige documentatie over de reliekenschat vindt u online op:

<http://balat.kikirpa.be/herkenrode/index.html>

Vragen? Perscontact Simon Laevers: simon.laevers@kikirpa.be | 02 739 68 08 | 0494 32 07 80

Vlaanderen
verbeelding werkt

Selectie foto's voor publicatie (© KIK-IRPA, Brussel)

U kan de hoge resolutiebeelden downloaden op de perspagina van het KIK:

<http://www.kikirpa.be/NL/136/247/Pers.htm> of www.kikirpa.be > Pers

1: Vooraanzicht van schedelreliëk 31, vóór behandeling

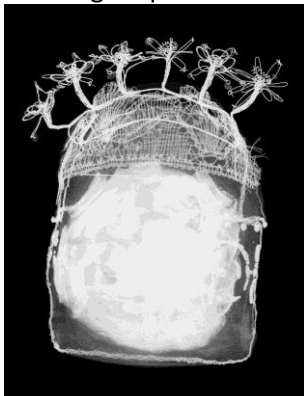
2: Twee schedelreliëken worden op een fotografische film gelegd voor de radiografie

3: Schedelreliëk 30, vóór behandeling. met papieren hartjes op de rand van de kinband

4: Röntgenopname van schedelreliëk 16

5: Achteraanzicht van schedelrelik 44 met zicht op de kroon uit laiton, vóór behandeling

6: Reliekhouders 109, na behandeling

7: Miniatuurantependium 37, na behandeling. Het centrale botfragment is van dierlijke oorsprong

8: Centrale gedeelte van de reliekenkast in de Sint-Quintinskathedraal te Hasselt, na behandeling van de relieken

9: Miniatuurantependium 110, na behandeling

10: Detail van een bloem op reliekhouders 78, na behandeling

11: Monstername van de rode zijde op schedelrelik 31

12: Boekcover

Vlaanderen
verbeelding werkt